

ΓΕΩΡΓΙΑ.—Βοσκότοποι καὶ αἰγοπροβατοτροφία. "Ἐνα ἑθνικὸ ζήτημα, ὑπὸ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Ἰωάννου Παπαδάκη*.

1. ΑΝΑΓΚΗ ΝΑ ΣΤΑΜΑΤΗΣΕΙ Η ΔΙΑΡΡΟΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΑΠΟ ΤΑ ΒΟΥΝΑ

Μόνο 30% τῆς ἐπιφανείας τῆς χώρας μας εἶναι καλλιεργήσιμη. Μερικές ἀπό τις μὴ καλλιεργήσιμες ἐκτάσεις εἶχαν καλλιεργηθεῖ, λόγω στενότητος γῆς, ἀλλὰ σήμερα ἐγκαταλείπονται. Καὶ θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, ὅτι μόνο τὰ 30% τῆς ἐπιφανείας συμβάλλουν στὴν οἰκονομία τῆς Χώρας.

Τὰ βουνά μας δχι μόνο δὲν προσφέρουν σχεδὸν τίποτε στὴν οἰκονομία τῆς χώρας, ἀλλὰ ἔρημωθηκαν. Ἡ λίγη γεωργία ποὺ ἔκαναν δὲν εἶναι πλέον δυνατή, γιατὶ δὲν μποροῦν νὰ χρησιμοποιηθοῦν ἐλκυστήρες.

'Ακόμη καὶ ἡ δενδροκομία εἶναι σήμερα ἐντατική, καὶ σπάνια συμφέρει νὰ γίνεται στὰ βουνά. Ἡ κτηνοτροφία μὲ δυσκολία πληρώνει τὸ μεροκάματο τοῦ βοσκοῦ. Κάτι πρέπει νὰ γίνει γιὰ νὰ συγκρατηθεῖ στὰ βουνά ὁ λίγος πληθυσμὸς ποὺ ἔχει μείνει, γιατὶ νὰ ἀντιστρέψουμε τὸ ρεῦμα εἶναι βέβαια πολὺ δύσκολο.

Τὸ ζήτημα εἶναι ἐπειγόν. Μετὰ τὸν τελευταῖο Παγκόσμιο Πόλεμο ὀνταπτύχθηκαν ταχύτατα οἱ ἑλληνικὲς πόλεις, ἵδιας ἡ Ἀθήνα, καὶ ὑπῆρχαν δυνατότητες μεταναστεύσεως στὴν Γερμανία, Καναδά, Αὐστραλία κ.λπ. Σήμερα ὅλες αὐτὲς οἱ πόρτες σχεδὸν ἔκλεισαν. Θὰ ἔχομε μεγάλη αὔξηση τῶν ἀνέργων. Σημειώσατε ὅτι καὶ τὰ νησιὰ ὑπάγονται στὴν ἴδια κατηγορία. Σημασία δὲν ἔχει τὸ ὕψος, ἀλλὰ τὸ ἀνάγλυφο (relieve), ποὺ κάνει μιὰ ἔκταση μὴ καλλιεργήσιμη. Ὄπαρχει ὅμως περισσότερος τουρισμὸς στὰ νησιά. Σημειώσατε ἐπίσης, ὅτι ἡ ἔρημωση τῶν βουνῶν ἔχει τόσο προχωρήσει, ὥστε τὸ ζήτημα εἶναι κατεπειγόν. Ἐμειναν μόνο οἱ γέροι.

'Επιπλέον ὁ πληθυσμὸς τῆς 'Ελλάδος δὲν αὔξάνει πιά. Μὲ ἵσους ὄρους ἡλικίας κ.λπ., ἡ αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι ταχύτερη στὰ χωριά. 'Επομένως καὶ ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀποψῆ ἐπιβάλλεται νὰ σταματήσει ἡ μετανάστευση τῶν ὀλίγων νέων ποὺ ἔμειναν στὰ χωριά.

Γιὰ νὰ συγκρατηθεῖ ὁ πληθυσμὸς στὰ βουνά καὶ νησιά, πρέπει καὶ οἱ κάτοικοί των νὰ κερδίζουν περισσότερα, καὶ οἱ συνθῆκες ζωῆς (ἰατρικὴ περίθαλψη, ἐκπαίδευση, κ.λπ.) νὰ εἶναι καλλίτερες. Γεωργία σπανίως μποροῦν νὰ κάμουν. Δενδροκομία κάπως μπορεῖ νὰ γίνει. 'Αλλὰ σὲ πολλὰ φροῦτα ἔχομε ὑπερπαραγωγή, τὰ θάβομε σὲ χωματερές. Γιὰ δασοκομία τὸ κλίμα δὲν προσφέρεται. 'Εκτὸς ἐλαχίστων περιπτώσεων, ἡ ἀξία τοῦ προϊόντος κατὰ στρέμμα καὶ ἔτος εἶναι ἀσήμαντη. Ἡ ἀξία

* J. PAPADAKIS, *Mountainous Pastures and goat-sheep-production.*

τῆς δασικῆς παραγωγῆς τῆς χώρας εἶναι σήμερα 16 φορές μικρότερη ἀπὸ τὴν κτηνοτροφικὴν παραγωγή, καὶ 35 φορές μικρότερη ἀπὸ τὴν γεωργικὴν παραγωγή, κάτι μικρότερη ἀπὸ τὴν ἀλιευτικὴν παραγωγή. Ό τουρισμὸς μπορεῖ νὰ βοηθήσει, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ ἀναπτυχθεῖ σὲ ἐρημωμένα ἀπὸ πληθυσμὸν βουνά. Στὰ νησιὰ αὐτὸς εἶναι δυνατός, γιατὶ οἱ ἀποστάσεις μεταξὺ βουνῶν καὶ παραλίας εἶναι ἀσήμαντες.

2. ΤΥΠΟΣ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑΣ ΠΟΥ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΑΝΑΠΤΥΧΘΕΙ ΣΗΜΕΡΑ ΣΤΑ ΒΟΥΝΑ

Κτηνοτροφία μπορεῖ νὰ ἀναπτυχθεῖ. Ἀλλὰ ἡ κτηνοτροφία αὐτὴ θὰ εἶναι τελείως διάφορη ἀπὸ τὴν κτηνοτροφία ποὺ γινόταν στὰ βουνά καὶ νησιὰ τὰ παλιὰ χρόνια. Στὰ ψηλὰ βουνά δὲ χειμώνας διακόπτει τὴν βλάστηση. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸν ὑπάρχει βισκή μόνο τὸ καλοκαίρι. Ἀντίθετα, στὰ χαμηλὰ βουνά τῆς νότιας Ελλάδας καὶ τὶς πεδιάδες, ἡ βλάστηση διακόπτεται τὸ καλοκαίρι ἀπὸ τὴν ξηρασία, ἀλλὰ τὸ χειμώνα ἡ αὔξηση τοῦ χόρτου εἶναι σημαντική. Στὶς ἐνδιάμεσες περιφέρειες ἡ βλάστηση τοῦ χόρτου εἶναι σημαντικὴ τὴν ἄνοιξη, λιγότερη τὸ φθινόπωρο καὶ σταματᾶ σχεδὸν τελείως τὸ καλοκαίρι ἀπὸ τὴν ξηρασία καὶ τὸ χειμώνα ἀπὸ τὸ κρύο. "Οταν ἡ βλάστηση παρουσιάζει τέτοιες διακυμάνσεις, δὲριθμὸς ζώων ποὺ μποροῦμε νὰ θρέψουμε κανονίζεται ἀπὸ τὴν βλάστηση τῆς χειρότερης ἐποχῆς. Τὸ ζήτημα εἶναι πῶς θὰ θρέψουμε τὰ ζῶα τὴν ἐποχὴν ποὺ δὲν ὑπάρχει βισκή. Στὶς χῶρες μὲ ψυχρὸ καὶ μακρὺ χειμώνα κάνουν σανὸ καὶ μὲ αὐτὸν διατηροῦν τὰ ζῶα τὸ χειμώνα. Ἀλλὰ μόνο καλές βοσκὲς μποροῦν νὰ θερισθοῦν. Ἐπὶ πλέον αὐτὸν κοστίζει, οἱ τιμὲς τῶν κτηνοτροφικῶν προϊόντων πρέπει νὰ εἶναι ὑψηλὲς γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ γίνει. Στὴν Ελλάδα δὲ σανὸς γινόταν μόνο γιὰ ζῶα ἐργασίας. Καὶ σχεδὸν ὅλος προερχόταν ἀπὸ καλλιέργειες (κριθάρι, βρώμη, βίνο, μηδική), ὅχι ἀπὸ βοσκότοπους. Ἐπὶ πλέον μόνο στὰ ζῶα ἔλξεως (ἄλογα, μουλάρια) καὶ στὶς γαλακτοφόρες ἀγελάδες ἔδιναν σανό. Γι' αὐτὸν στὴν Ελλάδα καὶ σὲ ὅλες τὶς μεσογειακὲς χῶρες ἐπικράτησε ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα τὸ νομαδικὸ σύστημα (transhumance) μεταξὺ ψηλῶν βουνῶν καὶ χαμηλῶν πεδιάδων. Μὲ τὴν ἐπέκταση ὅμως τῶν καλλιέργειῶν καὶ τὰ ὑδραυλικὰ ἔργα, τὰ πεδινὰ λειβάδια καλλιέργηθηκαν. Καὶ αὐτὸν ἐπέβαλε ἀλλαγὴ τοῦ συστήματος.

Ἐπὶ πλέον τὰ τελευταῖα χρόνια ἀνέβηκε πολὺ στὴν Ελλάδα τὸ ἐπίπεδο ζωῆς, καὶ συνεπῶς ἡ κατανάλωση καὶ οἱ τιμὲς τῶν κτηνοτροφικῶν προϊόντων. Σήμερα τὰ ζῶα τρέφονται κυρίως μὲ συγκεντρωμένες τροφές (καλαμπόκι, σόγια, κ.λπ.). Καὶ μολονότι, μετὰ τὴν εἰσοδό μας στὴν ΕΟΚ, οἱ τροφές αὐτές εἶναι ἀκριβές, οἱ κτηνοτροφικὲς ἐπιχειρήσεις ὑποφέρουν, εἶναι ἀλήθεια πολύ, ἀλλὰ δὲν ἔκλεισαν. Συνεπῶς, ἴδιας τὰ πρόβατα καὶ τὰ γίδια, λιγότερο τὰ μοσχάρια, μποροῦν νὰ τρέφονται μὲ χόρτο ὅταν ὑπάρχει χόρτο, καὶ μὲ συγκεντρωμένες τροφές, ὅταν δὲν ὑπάρχει χόρτο, ἢ συμπληρωματικά. Αὐτὸν ἐπιτρέπει πολὺ καλλίτερη χρησιμοποί-

ηση τῆς βοσκῆς, μεγαλύτερη κτηνοτροφική παραγωγὴ ἀπὸ τὶς βοσκές.

Ἐπὶ πλέον προχώρησε πολὺ ἡ τεχνολογία. Πρὸν οἱ συνταγές, γιὰ νὰ ἀποφύγομε τὴν ὑποβάθμιση τῶν βοσκῶν, ἔμοιαζαν μὲ τὰ φάρμακα τῆς ἀρχῆς τοῦ αἰώνα. Σπανίως ἦταν ἀποτελεσματικά. Καὶ κανένας σχεδὸν δὲν τὶς ἐφάρμοζε. Σήμερα διαθέτουμε τὰ ζιζανιοκτόνα, μποροῦμε νὰ πολεμήσουμε ἀποτελεσματικὰ τὰ ἀνεπιθύμητα φυτά. "Οταν μάλιστα τὰ φυτὰ αὐτὰ εἶναι θάμνοι, ὅπως συνήθως στὴν Ἐλλάδα, καὶ διαθέτουμε ἐργασία, ποὺ δὲν μποροῦμε νὰ χρησιμοποιήσουμε ἀλλοῦ, τὸ πράγμα εἶναι εὔκολο. Βεβαίως δὲν πρόκειται νὰ ραντίσουμε δὴ τὴ βοσκὴ μὲ κινητῆρες ἢ ἀεροπλάνο· αὐτὸ θὰ ἦταν δαπανηρὸ σὲ ζιζανιοκτόνα, καὶ λίγο ἀποτελεσματικό. Θὰ χρησιμοποιηθοῦν ζιζανιοκτόνα ἐπαφῆς, ράντισμα ἐκλεκτικὸ τῶν θάμνων ποὺ θέλομε νὰ καταστρέψουμε, ἐνέσεις τῶν μεγάλων θάμνων καὶ δένδρων. Μὲ ἐκλεκτικὴ ἐφαρμογὴ καταστρέψουμε τὰ φυτά, ποὺ θέλομε νὰ καταστρέψουμε, χωρὶς νὰ βλάψουμε τὰ χρήσιμα.

Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἡ ποσότητα ζιζανιοκτόνου περιορίζεται πολὺ. Ἀπαιτοῦνται περισσότερα μεροκάματα. Ἄλλὰ σκοπός μας εἶναι νὰ βροῦμε παραγωγικὴ δουλειὰ σ' ἐκείνους ποὺ δὲν μποροῦν νὰ χρησιμοποιηθοῦν σὲ ἄλλες δουλειές. Σημειώσατε, ὅτι οἱ συναγωνιστές μας σὲ κτηνοτροφικὰ προϊόντα μέσα στὴν ΕΟΚ, οἱ βόρειες χῶρες μὲ δροσερὸ καλοκαίρι, πληρώνουν μεροκάματα πολὺ ψηλότερα ἀπὸ τὴν Ἐλλάδα. Πρέπει νὰ ἐπωφεληθοῦμε ἀπὸ αὐτὸ τὸ πλεονέκτημα.

Οἱ θάμνοι τῶν βουνῶν μας ἔχουν πολὺ μικρὴ κτηνοτροφικὴ ἀξία. "Οσοι μποροῦν νὰ βοσκηθοῦν, τοὺς τρώγει ἡ γίδα καὶ μὲ τὴν ἀνεξέλεγκτη βόσκηση περιορίσθηκαν τρομερά, πολλοὶ ἔξαφανίσθηκαν. Τὸ ἔδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὰ καλῆς ποιότητας ποώδη φυτά. Γι' αὐτὸ ἐπιβάλλεται ρύθμιση τῆς βόσκησης (management). "Υστερα ἀπὸ χιλιετηρίδες βόσκησης χωρὶς ρύθμιση, οἱ βοσκές μας ἔχουν ὑποβαθμισθεῖ. Τὰ εἰδὴ ποὺ τὰ ζῶα τρώγουν ἔχουν ἔξαφανισθεῖ, καὶ ἐκεῖνα ποὺ τὰ ζῶα δὲν τρώγουν ἔχουν ἐπικρατήσει. Χωρὶς ρύθμιση τῆς βόσκησης (management) δὲν γίνεται τίποτε. Θὰ ἐπανέλθομε σ' αὐτὸ τὸ βασικὸ ζήτημα.

Σήμερα ἡ γίδα ἔγινε τῆς μόδας, σὲ δὲς τὶς χῶρες μὲ θαμνώδη βλάστηση. Ἐπὶ πλέον οἱ προτιμήσεις τῶν καταναλωτῶν ἀλλαζαν. Τὸ ἐρίφι ἔγινε κρέας πολυτελείας, ἐπὶ πλέον βελτιώθηκαν οἱ ράτσες καὶ αὐξήθηκε ἡ παραγωγὴ γάλακτος. Στὴν Ἀργεντινὴ ὑπάρχουν τεράστιες ἐκτάσεις μὲ θαμνώδη βλάστηση, κυρίως algarrobo καὶ αὐτές παράγουν ἐρίφια. Ὁ algarrobo εἶναι ἐνα δένδρο ψυχανθές, συγγενὲς μὲ τὸ δικό μας χαρούπι. Τὰ φύλλα του τὰ τρώγουν τὰ ζῶα καὶ εἶναι θρεπτικά, ὅταν εἶναι χλωρά. Κάνει ἀφθονούς καρπούς, ποὺ μοιάζουν μὲ τὰ ξυλοκέρατα τὰ δικά μας. Δὲν τὰ τρώγουν ὅμως οἱ ἄνθρωποι, μόνο τὰ ζῶα, ίδιας ἡ γίδα. Ὁ algarrobo ἀντέχει στοὺς παγετούς πολὺ καλλίτερα ἀπὸ τὸ δικό μας χαρούπι. Χρει-

άξεται νὰ μελετηθοῦν οἱ δικοὶ μας θάμνοι, καὶ δένδρα ἵδιως τὰ ψυχανθῆ ὅπως ἡ ἀκακία, καὶ νὰ δοκιμασθοῦν, μὲ προσοχὴ βέβαια, ξενικοί. Ἡ γίδα καὶ οἱ θάμνοι, μπορεῖ νὰ συντελέσουν πολὺ στὴ λύση τοῦ προβλήματος τῶν βουνῶν μας, νὰ κάμουν παραγωγικὰ τὰ 70% τῆς ἐπιφανείας τῆς χώρας, ποὺ σήμερα δὲν προσφέρουν σχεδὸν τίποτε στὴν οἰκονομία μας.

Ἄλλὰ τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ γίνει, χωρὶς νὰ ρυθμισθεῖ ἡ βόσκηση (management). Τὰ ζῶα τρῶνται τὰ χρήσιμα φυτὰ καὶ ἀφήνονται τὰ ἄχρηστα. Τὰ πρῶτα ἔξαφανίζονται καὶ τὰ δεύτερα ἐπικρατοῦν. Γιὰ νὰ μὴ γίνεται αὐτό, πρέπει ἡ βοσκὴ νὰ βόσκεται λίγες μέρες, κατόπιν νὰ διακόπτεται ἡ βόσκηση κανένα μήνα καὶ ἔτσι συνέχεια. Ἐπὶ πλέον χρειάζεται νὰ καταπολεμοῦνται τὰ ἄχρηστα φυτὰ μὲ ζιζανιοκτόνα κ.λπ. Σὲ δλες τὶς σχετικὰ ἀνεπτυγμένες χώρες οἱ βοσκές ἔχουν ἰδιοκτῆτες. Ὁ ἰδιοκτήτης ἐνδιαφέρεται νὰ μὴ ὑποβαθμισθεῖ ἡ βοσκὴ του. Καὶ ρυθμίζει τὴ βόσκηση.

Σὲ μᾶς οἱ περισσότερες βοσκές ἀνήκουν στὸ Κράτος, Κοινότητες κ.λπ. Ὁποιοσδήποτε βάζει μέσα ὅσα ζῶα θέλει καὶ δύπταν θέλει. Αὐτὸ τὸ σύστημα δὲν μπορεῖ νὰ ἔξακολουθήσει. Ἡ βοσκὴ πρέπει νὰ ἔχει τὸν κύριο τῆς, ποὺ ἐνδιαφέρεται νὰ διατηρήσει καὶ καλλιτερέψει τὴν παραγωγικότητά της, καὶ ρυθμίζει ἀνάλογα τὴ βόσκηση. Τὸ ζήτημα συνεπῶς δὲν εἶναι μόνο τεχνικό. Εἶναι συγχρόνως οἰκονομικό, πολιτικό.

Χρειάζεται πρῶτα κατάλληλη ἔρευνα. Τί ρύθμιση, τί management χρειάζονται οἱ βοσκές μας, ἀνάλογα μὲ τὸ αλίμα, τὸ ἔδαφος, τὴ χλωρίδα κ.λπ.; Πῶς μποροῦμε σὲ κάθε περίπτωση νὰ βελτιώσουμε τὴν παραγωγικότητά της μὲ καλλιτερη ρύθμιση τῆς βοσκῆς, εἰσαγωγὴ καλλιτέρων φυτῶν, ἵδιως θάμνων ζιζανιοκτόνων, λιπασμάτων κ.λπ.; Τὶ ἀποτελέσματα μποροῦμε νὰ πετύχομε; Καὶ πῶς λύεται τὸ κοινωνικό-πολιτικὸ ζήτημα τῆς ἰδιοκτησίας-διαχείρισης; Ἀπὸ τὴν ἀποψή αὐτή, ἡ σημερινὴ ἐλάττωση τοῦ πληθυσμοῦ τῶν βουνῶν εὔκολύνει τὸ ζήτημα. Ἡ ἔρευνα πρέπει νὰ γίνει συγχρόνως σὲ δλη τὴ χώρα καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια ὁμάδα ἐπιστημόνων. Ἡ σύγκριση τῶν ἀποτελεσμάτων ὑπὸ διαφόρους συνθήκας ἐπιτρέπει τὴν ἔξαγωγὴ συμπερασμάτων καὶ σώζει ἀπὸ λάθη. Στὴν ὁμάδα αὐτὴ πρέπει νὰ δοθεῖ μεγάλη ἐλευθερία δράσης. Προκειμένου περὶ ἔρευνης, δλα ἔξαρτῶνται ἀπὸ τὴν καλὴ ἐκλογὴ τῶν προσώπων. Χρειάζονται νέοι ἄνθρωποι, ποὺ νὰ μποροῦν νὰ ἀνεβοκατεβαίνουν στὰ βουνά, μὲ καλὴ ἀντίληψη τοῦ ζητήματος, ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ δογματισμούς, ἀφοσιωμένοι στὸ ἔργο τους, ἀποφασισμένοι νὰ θυσιάσουν τὰ πάντα γι' αὐτό. Δὲν συνιστῶ νὰ σταλοῦν προηγουμένως γιὰ εἰδίκευση στὸ ἔξωτερικό, πράγμα ποὺ ἐπὶ πλέον θὰ καθυστεροῦσε καὶ τὴν ἔρευνα. Ἄλλὰ πρέπει νὰ κάνουν συχνὰ σύντομα ταξίδια στὸ ἔξωτερικό, γιὰ νὰ βλέπουν τὶ κάνουν οἱ ἄλλοι. Τὰ ταξίδια ὡφελοῦν, ὅταν ἔκεινος ποὺ τὰ κάνει ἔχει ἔρωτήματα καὶ δ, τι βλέπει, ἀκούει καὶ διαβάζει τὸν

βοηθοῦν στὸ νὰ ἀπαντήσει στὰ ἔρωτήματα αὐτό.

"Οταν μὲ τὴν ἔρευνα αὐτὴ θὰ ξέρουμε τί πρέπει νὰ γίνει καὶ τί ἀποτελέσματα θὰ ἔχομε, ἡ γενίκευση θὰ εἶναι ταχύτατη, ὅπως συνέβη μὲ τὸ στάρι παλαιότερα, τὸ ἄζωτο καὶ ἄλλα ζητήματα.

Χρειάζονται βεβαίως καὶ ἄλλα μέτρα, δπως κατασκευὴ ὑδατοδεξαμενῶν γιὰ πότισμα, στεγάστρων, δρόμων κ.λπ. Καὶ μέτρα ποὺ βελτιώνουν τὴν ποιότητα ζωῆς στὰ βουνά καὶ τὸν τουρισμό. Τὰ ζῶα θὰ εἶναι κυρίως γίδια καὶ πρόβατα. Καὶ λίγα πουλερικά, χοῖροι, μουλάρια, μοσχάρια, ἀγελάδες γιὰ τοπικὴ χρήση.

3. ΤΕΧΝΗΤΑ ΛΕΙΒΑΔΙΑ, ΔΑΣΟΠΟΝΙΑ, ΛΑΧΑΝΟΚΟΜΙΑ, ΔΕΝΔΡΟΚΟΜΙΑ

Σημειώσατε, ὅτι σὲ ἐκτάσεις μὴ καλλιεργήσιμες, ἔνεκα τοῦ ἀναγλύφου, ὑπάρχουν πάντοτε σημεῖα μὲ ἀρκετὸ χῶμα γιὰ νὰ φυτευθοῦν λίγα δένδρα, δασικὰ ἢ δενδροκομικά, ἀκόμη καὶ ἕνας μικρὸς λαχανόκηπος ἢ λειβαδάκι. Σήμερα μὲ τὰ ζιζανιοκτόνα δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ καλλιεργηθεῖ τὸ ἔδαφος. Χρειάζεται μονάχα νὰ προστατευθεῖ ἢ κοιλάδα ἀπὸ τὰ ζῶα, πράγμα ποὺ ἐπιτυγχάνεται μὲ κατάλληλη ρύθμιση τῆς βιοσκῆς. Δεδομένου ὅτι ἡ περίφραξη στὶς περισσότερες περιπτώσεις εἶναι πολὺ δαπανηρή, χρειάζονται βιοσκοὶ μὲ σκύλους. Σήμερα ὁ βιοσκὸς ἐνδιαφέρεται μονάχα γιὰ τὰ ζῶα, τὰ ὄδηγες ἐκεῖ ποὺ ἔχει καλλίτερο χόρτο, καὶ βοηθεῖ κι αὐτὸς στὴν ὑποβάθμιση τῆς βιοσκῆς.

Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ θὰ μποροῦσαν οἱ ὄρεινοι πληθυσμοὶ νὰ ἔχουν μεγάλο μέρος τῶν λαχανικῶν, φρούτων κ.λπ. γιὰ τὴν κατανάλωσή των. Σὲ δρισμένες περιπτώσεις σημαντικὴ δενδροκομικὴ παραγωγή, κάστανα, καρύδια, ἀμύγδαλα, κ.λπ. Μικρὰ τεχνητὰ λειβάδια γιὰ συμπλήρωση τῆς βιοσκῆς, σανὸ κ.λπ. Καὶ κάποια δασικὴ παραγωγή. 'Ο συνδυασμὸς σήμερα τῆς δασοκομίας μὲ τὴ γεωργία καὶ κτηνοτροφία ἐπεκτείνεται σὲ δῆλο τὸν κόσμο. Μὲ κατάλληλη ρύθμιση τῆς βιοσκῆς, ἔνα ἔδαφος παράγει, πολλὲς φορές, τὴν ἴδια ἢ μεγαλύτερη ποσότητα χρήσιμου ξύλου, δσο ἀν ἥταν φυσικὸ δάσος, καὶ δίνει πολλαπλάσια σὲ ἀξία κτηνοτροφικὴ παραγωγή.

'Η 'Αργεντινὴ π.χ. δὲν εἶναι δασικὴ χώρα. Μικρὸ μέρος τῆς δόλικῆς ἔκτασης εἶναι φυσικὰ δάση. 'Αλλὰ κατὰ κάτοικο ἔχει περισσότερα πραγματικὰ (πυκνὰ) δάση ἀπὸ πολλὲς δασικὲς χῶρες. "Ομως τὰ φυτευμένα δάση καὶ τὰ δένδρα ποὺ φυτεύουν σὲ καλλιεργημένες ἐκτάσεις καὶ βιοσκὲς συναγωνίζονται σὲ παραγωγὴ χρησίμου ξυλείας τὰ φυσικὰ δάση. "Οπως εἴπαμε, στὴν 'Ελλάδα ἡ δασικὴ παραγωγὴ εἶναι 35 φορὲς μικρότερη ἀπὸ τὴ γεωργικὴ παραγωγή, 16 φορὲς μικρότερη ἀπὸ τὴν κτηνοτροφικὴ παραγωγή. "Αλλη τόση παραγωγὴ δση ἀποδίδουν σήμερα τὰ δάση μποροῦν ἀσφαλῶς νὰ δώσουν τὰ δένδρα ποὺ θὰ φυτεύονται σὲ βιοσκές, κ.λπ.

Σχετικά μὲ τὰ δάση, νομίζω χρήσιμο νὰ προσθέσω, ὅτι σήμερα ὁ συνδυασμὸς τῆς δασοκομίας μὲ τὴ γεωργία καὶ κτηνοτροφία ἀποδίδει περισσότερο ξύλο ἀπὸ τὸ δάσος. Ἐπὶ πλέον μὲ τὸ ζεστὸ καὶ ξηρὸ καλοκαίρι ποὺ ἔχομε εἶναι δύσκολο νὰ ἀποφεύγομε τὶς πυρκαϊές. Καὶ ἐφ' ὅσον ὑπάρχουν ἀνθρώποι ποὺ ἔχουν συμφέρον νὰ καίονται τὰ δάση, καὶ ὁ ἐπιτόπιος πληθυσμὸς δὲν ἔχει ζωτικὸ συμφέρον στὴ διατήρησή τους, ὁ ἀγώνας ἐναντίον τῶν πυρκαϊῶν θὰ εἶναι δύσκολος. Μὲ τὸ νὰ ἀποκτήσουν οἱ βιοσκότοποι ἕνα κύριο ποὺ ἔχει συμφέρον νὰ διατηρήσει τὴν παραγωγικότητά τους, καὶ θὰ ρυθμίζει τὴ βόσκηση καὶ τὴν ὄλη ἐκμετάλλευση, θὰ διευκολυνθεῖ πολὺ ἡ καταπολέμηση τῶν πυρκαϊῶν.

3. ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΑΠΟΦΗ

"Οταν ἡ βόσκηση ρυθμίζεται μὲ σκοπὸ τὴ διατήρηση ἢ αὔξηση τῆς παραγωγικότητας τῆς βιοσκῆς, συντηρεῖ τὸ ἔδαφος τόσο καλά, ὅσο καὶ τὸ δάσος. Ζήτημα οἰκολογικὸ δὲν ὑφίσταται. Καὶ ἀπὸ ἀποψῆς ποιότητας ζωῆς μποροῦμε νὰ ποῦμε τὸ ἵδιο.

4. ΑΝΑΓΚΗ ΑΓΞΗΣΗΣ ΤΗΣ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

Σημειώσατε ὅτι σήμερα ἡ Χώρα μας παράγει ὅλα σχεδὸν τὰ γεωργικὰ προϊόντα ποὺ καταναλώνει, ἔξαγει μάλιστα φροῦτα καὶ λαχανικά, καπνό, βαμβάκι, ἀκόμα καὶ λίγο στάρι. Ἀλλὰ ἔχει μεγάλο ἔλλειμμα σὲ κτηνοτροφικὰ προϊόντα, στὸ ὄποιο πρέπει νὰ προσθέσουμε τὶς κτηνοτροφικὲς τροφές. Οἱ εἰσαγωγές αὐτὲς ὑπερβαίνουν τὸ 1 δισεκατομμύριο δολλάρια κάθε χρόνο. Ἡ ἀξία τῶν κτηνοτροφικῶν προϊόντων ποὺ εἰσάγομε εἶναι κατά τι μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν ἀξία τῶν εἰσαγωγῶν ποὺ κάνομε σὲ φρέσκα καὶ ξηρὰ φροῦτα καὶ λαχανικά, λάδι, κρασὶ καὶ ποτά. Ἄν ρυθμίσουμε τὴ βόσκηση, θὰ μπορούσαμε πιθανῶς νὰ καλύψουμε αὐτὸ τὸ ἔλλειμμα.

Γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους τὸ ζήτημα αὐτὸ εἶναι ἕνα σπουδαῖο καὶ ἐπεῖγον ἔθνικὸ ζήτημα. Χρειάζεται ὅμως ἔρευνα, καὶ ἡ ἔρευνα αὐτὴ θὰ χρειασθεῖ μερικὰ χρόνια.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βαττση, Θ. Α., Βοσκές-Λειμῶνες Λάρισσα 1987.
- Κοντοῦ, Π., Δάση και Κτηνοτροφία, 'Αθήνα 1932.
- Πάνου, Δ., 'Η Όρεινή "Ύπαιθρος, 'Αθήνα 1957.
- 'Ο Πράσων Εθνικός Φυτοτεχνικός Χρυσός, 'Αθήνα 1982.
- Παπαδάκη, Ι., Ecología de los Cultivos, τόμος II Ecología Especial, Buenos Aires 1954.
- Geografía Agrícola Mundial, Barcelona 1960.
- Ecología y Manejo de Cultivos, Pasturas y Suelos, Buenos Aires 1980.
- Σέττα, Ν., Τὰ Μεγάλα Ἀγροτικὰ και Δασικὰ Προβλήματα στὴν Ἑλλάδα και εἰδικότερα στὴν Εύβοια, 'Αθήνα 1984.
- Χασιώτη Σ., Δάσος και Κτηνοτροφία, 'Αθήνα 1939.
- Χουλιάρα, 'Αθ., Λιβαδικὰ Φυτὰ τῆς Ἑλλάδος, 'Αθήνα 1986.

S U M M A R Y

Mountainous pastures and goat-sheep-production

Only 30% of the area of Greece is arable and contributes to the gross national product; mountainous areas are now almost void of population; and our balance of payments is now charged with 1 billion dollars annually, for the importation of meat cheese, butter, and feed for stabled livestock,

However with appropriate management of mountainous pastures, reduction of useless species with herbicides, etc., improvement of useful species with plant breeding (introduction, selection, crossing, genetic engineering), fertilization, and complementation of grazing with concentrated feed, during the dry or cold seasons, we can produce sufficient meat, cheese, butter, etc. for our consumption,

But a change of pasture ownership is necessary, Pastures should belong to individuals, who are interested to increase the annual income and value of the pasture. Moreover much research is needed on management, herbicides, plant breeding (with introduction, selection, crossing, genetic engineering), fertilization, etc. But unfortunately the problem is virtually ignored.